

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

درآمدی بر مبانی برنامه‌ریزی شهری

مؤلف:

دکتر سعید ملکی

(دانشیار دانشسرای عالی شهید بهشتی - تهران)

سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی

۱۳۹۶

برشنامه	: ملکی، سعید، ۱۳۵۳.
عنوان و نام پدیدآور	: درآمدی بر مبانی برنامه‌ریزی شهری، مولف سعید ملکی.
مشخصات نشر	: تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۳۶۸ ص.
شابک	: ۰-۰۳۳-۴۶۰-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: واژه‌نامه.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۳۲۱.
موضوع	: شهرسازی- طرح و برنامه‌ریزی City planning-Design
شناسه افزوده	: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی
رده‌بندی کدوره	: ۱۳۳۳/۷۷/۹۰۳۱ NA
رده‌بندی دیویی	: ۷۱۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۰۰۸۷۷

درآمدی بر مبانی برنامه‌ریزی شهری

مؤلف: سعید ملکی

ناشر: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی

چاپ: اول- ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

شابک: ۰-۰۳۳-۴۶۰-۶۰۰-۹۷۸

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۱۲ است. هرکسی تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش یا عرضه نماید مورد پیگرد قانون قرار خواهد گرفت.

سازمان انتشارات

نشانی سازمان انتشارات: تهران- خیابان انقلاب اسلامی- خیابان فخررازی- خیابان شهدای ژاندارمری- پلاک ۷۲. تلفن: ۶۶۹۵۲۹۴۸ مرکز پخش:

خیابان انقلاب - بین فلسطین و چهارراه ولیعصر - جنب مؤسسه نمایشگاه‌های فرهنگی ایران - تلفن: ۶۶۴۸۷۶۲۵-۶

پایگاه اطلاع‌رسانی: www.isba.ir پست الکترونیکی: info@isba.ir فروشگاه اینترنتی: www.Jdbookfair.com

فهرست

عنوان

صفحه

پیشگفتار.....	۱۵
فصل اول: برنامه‌ریزی - انواع آن.....	۱۷
۱-۱- مفهوم برنامه‌ریزی.....	۱۷
۲-۱- عصر برنامه‌ریزی.....	۱۹
۳-۱- انواع برنامه‌ریزی.....	۱۹
۱-۳-۱- انواع برنامه‌ریزی از نظر سطح زمانی.....	۱۹
۱-۱-۳-۱- برنامه‌ریزی درازمدت.....	۱۹
۲-۱-۳-۱- برنامه‌ریزی میان مدت.....	۱۹
۳-۱-۳-۱- برنامه‌ریزی کوتاه مدت.....	۲۰
۲-۳-۱- انواع برنامه‌ریزی از نظر سطوح مکانی.....	۲۰
۱-۲-۳-۱- برنامه‌ریزی بین‌المللی.....	۲۰
۲-۲-۳-۱- برنامه‌ریزی ملی.....	۲۰
۳-۲-۳-۱- برنامه‌ریزی منطقه‌ای.....	۲۱
۴-۲-۳-۱- برنامه‌ریزی شهری.....	۲۱
۵-۲-۳-۱- برنامه‌ریزی روستایی.....	۲۱
۳-۳-۱- انواع برنامه‌ریزی از نظر وسعت انجام برنامه.....	۲۲
۱-۳-۳-۱- برنامه‌ریزی جامع (یکپارچه).....	۲۲
۲-۳-۳-۱- برنامه‌ریزی غیر جامع (جزئی).....	۲۲
۴-۳-۱- انواع برنامه‌ریزی از نظر سطوح برنامه‌ریزی.....	۲۳
۱-۴-۳-۱- برنامه‌ریزی کلان (در سطح کلان).....	۲۳

- ۲۳..... ۱-۳-۲- برنامه‌ریزی بخشی (در سطح بخش)
- ۲۳..... ۱-۳-۳- برنامه‌ریزی طرح یا پروژه (در سطح خرد)
- ۲۳..... ۱-۳-۵- انواع برنامه‌ریزی از نظر هدف
- ۲۳..... ۱-۳-۵- برنامه‌ریزی توسعه
- ۲۴..... ۱-۳-۵-۲- برنامه‌ریزی فیزیکی
- ۲۴..... ۱-۳-۵-۳- برنامه‌ریزی اختصاصی
- ۲۴..... ۱-۳-۵-۴- برنامه‌ریزی ابداعی
- ۲۴..... ۱-۳-۵-۵- برنامه‌ریزی ارشادی و اجباری
- ۲۴..... ۲-۶- انواع برنامه‌ریزی از نظر تصمیم‌گیری
- ۲۴..... ۱-۳-۶- برنامه‌ریزی راهبردی
- ۲۵..... ۱-۳-۶-۲- برنامه‌ریزی تاکتیکی
- ۲۵..... ۱-۳-۶-۳- برنامه‌ریزی عملیاتی
- ۲۵..... ۱-۳-۷- انواع برنامه‌ریزی از نظر موضوعی یا محتوایی
- ۲۶..... ۱-۳-۷-۱- برنامه‌ریزی عمومی یا برنامه‌ریزی اجتماعی-اقتصادی
- ۲۶..... ۱-۳-۷-۲- برنامه‌ریزی کالبدی یا برنامه‌ریزی فیزیکی
- ۲۸..... ۱-۳-۷-۳- برنامه‌ریزی فضایی
- ۳۰..... ۱-۳-۷-۴- برنامه‌ریزی منطقه‌ای
- ۳۰..... ۱-۳-۷-۵- برنامه‌ریزی محیطی
- ۳۰..... ۱-۴- مراحل برنامه‌ریزی

فصل دوم: مفاهیم و کلیات برنامه‌ریزی شهری

- ۳۳..... ۲-۱- مفهوم برنامه‌ریزی شهری
- ۳۵..... ۲-۲- ضرورت برنامه‌ریزی شهری
- ۳۷..... ۲-۳- مفاهیم پایه و اساسی در برنامه‌ریزی شهری
- ۳۹..... ۲-۴- اصول برنامه‌ریزی شهری
- ۴۱..... ۲-۵- اهداف برنامه‌ریزی شهری
- ۴۳..... ۲-۶- انواع برنامه‌ریزی شهری
- ۴۳..... ۲-۶-۱- برنامه‌ریزی سنتی
- ۴۳..... ۲-۶-۲- برنامه‌ریزی دموکراتیک
- ۴۴..... ۲-۶-۳- برنامه‌ریزی عدالت

- ۴۴..... ۲-۶-۴- برنامه‌ریزی گام به گام.....
- ۴۴..... ۲-۷- عناصر تقسیمات کالبدی شهر.....
- ۴۴..... ۲-۷-۱- واحد مسکونی.....
- ۴۵..... ۲-۷-۲- کوچه یا مجتمع مسکونی.....
- ۴۵..... ۲-۷-۳- کوی یا واحد همسایگی.....
- ۴۵..... ۲-۷-۴- محله.....
- ۴۷..... ۲-۷-۵- برزن.....
- ۴۷..... ۲-۷-۶- احیاء.....
- ۴۸..... ۲-۷-۷- منطقه.....
- ۴۸..... ۲-۸- تقسیمات سازمانی خدماتی شهری.....
- ۴۸..... ۲-۸-۱- محدوده‌ی شهر یا محدوده‌ی خدماتی شهر.....
- ۴۹..... ۲-۸-۲- محدوده‌ی شهر.....
- ۴۹..... ۲-۸-۳- محدوده‌ی فنی شهر.....
- ۵۰..... ۲-۸-۴- حریم شهر.....
- ۵۱..... ۲-۸-۵- محدوده‌ی استحقاقی شهر.....
- ۵۲..... ۲-۸-۶- حوزه‌ی نفوذ شهر.....
- ۵۲..... ۲-۹- تراکم.....
- ۵۳..... ۲-۱۰- انواع تراکم در برنامه‌ریزی شهری.....
- ۵۳..... ۲-۱۰-۱- تراکم جمعیتی.....
- ۵۳..... ۲-۱۰-۲- تراکم کلی مسکونی.....
- ۵۳..... ۲-۱۰-۳- تراکم ناخالص مسکونی.....
- ۵۳..... ۲-۱۰-۴- تراکم خالص مسکونی.....
- ۵۴..... ۲-۱۰-۵- تراکم ساختمانی.....
- ۵۴..... ۲-۱۰-۶- تراکم سکونتی.....
- ۵۴..... ۲-۱۱- سرانه‌ی زمین شهری.....
- ۵۵..... ۲-۱۱-۱- سرانه‌ی مسکونی (خالص).....
- ۵۵..... ۲-۱۱-۲- سرانه‌ی شهری (ناخالص).....
- ۵۵..... ۲-۱۲- کاربری زمین شهری.....
- ۵۷..... ۲-۱۳- منطقه‌بندی.....

- ۵۸..... ۱۴-۲- اهداف منطقه‌بندی
- ۵۸..... ۱۵-۲- مزیت‌های منطقه‌بندی
- ۵۹..... ۱۶-۲- انواع منطقه‌بندی
- ۵۹..... ۱-۱۶-۲- منطقه‌بندی کاربری
- ۶۰..... ۲-۱۶-۲- منطقه‌بندی ارتفاعی
- ۶۰..... ۳-۱۶-۲- منطقه‌بندی تراکمی
- ۶۰..... ۱۷-۲- اشکال و روش‌های جدید منطقه‌بندی
- ۶۰..... ۱-۱۷-۲- منطقه‌بندی نقطه‌ای
- ۶۰..... ۱-۱۷-۲- منطقه‌بندی نزولی
- ۶۱..... ۳-۱۷-۲- منطقه‌بندی قراردادی
- ۶۱..... ۴-۱۷-۲- منطقه‌بندی خوشه‌ای
- ۶۱..... ۸-۱۷-۲- منطقه‌بندی نواحی ویژه
- ۶۱..... ۱۸-۲- اصلاحات منطقه‌بندی
- ۶۱..... ۱۹-۲- طرح‌های توسعه شهری
- ۶۸..... ۲۰-۲- انواع طرح‌های توسعه شهری
- ۶۸..... ۱-۲۰-۲- طرح جامع سرزمین (طرح آمایش سرزمین)
- ۶۸..... ۲-۲۰-۲- طرح کالبدی ملی و منطقه‌ای
- ۶۸..... ۳-۲۰-۲- طرح جامع شهرستان (طرح جامع ناحیه‌ای)
- ۶۹..... ۴-۲۰-۲- طرح جامع شهری
- ۷۱..... ۵-۲۰-۲- طرح هادی شهری
- ۷۲..... ۶-۲۰-۲- طرح تفصیلی شهری
- ۷۳..... ۱-۶-۲۰-۲- طرح‌های بهسازی، نوسازی، بازسازی و مرمت بافت‌ها
- ۷۳..... ۲-۶-۲۰-۲- طرح آماده‌سازی و توسعه‌ی جدید در شهرها
- ۷۳..... ۷-۲۰-۲- طرح شهرهای جدید
- ۷۴..... ۸-۲۰-۲- طرح ساختاری شهری
- ۷۴..... ۹-۲۰-۲- طرح راهبردی شهری
- ۷۵..... ۱۰-۲۰-۲- طرح‌های ساماندهی شهری
- ۷۵..... ۱۱-۲۰-۲- طرح بهسازی، نوسازی، بازسازی و مرمت بافت‌های شهری
- ۷۵..... ۲۱-۲- استراتژی توسعه‌ی شهری

- ۷۸..... ۲-۲۲- اندازه‌ی شهر
- ۸۰..... ۲-۲۳- رشد اسپرال شهری (پراکنش شهری یا رشد و گسترش افقی شهر)
- ۸۲..... ۲-۲۴- رشد هوشمند شهری
- ۸۶..... ۲-۲۵- شهر فشرده
- ۹۲..... ۲-۲۶- خزش شهری
- ۹۵..... ۲-۲۷- هویت شهری
- ۱۰۱..... فصل سوم: الگوهای توسعه‌ی کالبدی و نظریه‌های ساخت شهر
- ۱۰۱..... ۳-۱-۱- الگوهای توسعه‌ی کالبدی شهر
- ۱۰۲..... ۳-۱-۱-۱- الگوی توسعه‌ی شعاعی
- ۱۰۵..... ۳-۱-۲- الگوی توسعه‌ی اقماری و موازی
- ۱۰۶..... ۳-۱-۳- الگوی توسعه‌ی خطی
- ۱۰۹..... ۳-۱-۴- الگوی توسعه‌ی مرکز
- ۱۱۱..... ۳-۱-۵- الگوی توسعه‌ی گسترده (شطرنجی)
- ۱۱۵..... ۳-۱-۶- الگوی توسعه‌ی حلقه‌ای
- ۱۱۶..... ۳-۱-۷- الگوی توسعه‌ی تار عنبرین
- ۱۱۶..... ۳-۱-۸- الگوی توسعه‌ی آشیانه‌ای
- ۱۱۷..... ۳-۱-۹- الگوی توسعه‌ی کهکشانی
- ۱۱۹..... ۳-۱-۱۰- الگوی توسعه‌ی مکمل کهکشانی
- ۱۱۹..... ۳-۱-۱۱- الگوی توسعه‌ی هسته‌ای
- ۱۲۰..... ۳-۱-۱۲- الگوی توسعه‌ی محوری باروکی
- ۱۲۱..... ۳-۱-۱۳- الگوی توسعه‌ی مشبک (توری شکل)
- ۱۲۲..... ۳-۱-۱۴- الگوی توسعه‌ی درون‌گرا
- ۱۲۳..... ۳-۱-۱۵- الگوی توسعه‌ی خیال‌پردازی‌های جدید
- ۱۲۴..... ۳-۱-۱۶- توسعه‌ی آشفته و نامنظم شهری
- ۱۲۵..... ۳-۱-۱۷- الگوی توسعه‌ی ترکیبی (الگوهای ترکیبی)
- ۱۲۵..... ۳-۲-۲- نظریه‌های ساخت شهر
- ۱۲۵..... ۳-۲-۱- نظریه‌ی ساخت شهر به صورت دوایر متحدالمرکز
- ۱۲۸..... ۳-۲-۲- نظریه‌ی ساخت قطاعی شهر
- ۱۳۱..... ۳-۲-۳- نظریه‌ی ساخت چند هسته‌ای شهر

- ۳-۲-۴- نظریه‌ی ترکیب ساخت دایره‌ای و قطاعی شهر ۱۳۳
- ۳-۲-۵- نظریه‌ی ساخت عمومی شهر ۱۳۵
- ۳-۲-۶- ساخت طبیعی شهر ۱۳۵
- ۳-۲-۷- نظریه‌ی ساخت منطقه‌ی مسکونی شهر ۱۳۶
- ۳-۲-۸- نظریه‌ی ساخت آماری شهر ۱۳۶
- ۳-۲-۹- نظریه‌ی موریس دوی ۱۳۷
- ۳-۲-۱۰- ساخت ستاره‌ای شکل ۱۳۷
- ۳-۲-۱۱- ساخت خطی یا کریدوری ۱۳۸
- ۳-۲-۱۲- ساخت بخش مرکزی شهرها ۱۳۹
- ۳-۲-۱۳- تحلیل نظریه‌های ساخت شهر ۱۳۹
- فصل چهارم: زیباترین اساس در برنامه‌ریزی شهری ۱۴۱
- ۴-۱-۱- زیبایی و زیبایی‌شناسی ۱۴۱
- ۴-۱-۱-۱- مفهوم زیبایی ۱۴۱
- ۴-۲-۱- مظاهر زیبایی شهری ۱۴۲
- ۴-۳-۱- زیبایی‌شناسی در برنامه‌ریزی شهری ۱۴۵
- ۴-۴-۱- زیبایی‌شناسی در منظر شهری ۱۴۷
- ۴-۵-۱- نگرش و دیدگاه‌های مختلف در زمینه زیباسازی شهری ۱۵۰
- ۴-۵-۱-۱- دیدگاه ترقی‌گرا ۱۵۰
- ۴-۵-۱-۲- دیدگاه فرهنگ‌گرایی ۱۵۰
- ۴-۵-۱-۳- دیدگاه انسان‌گرایی ۱۵۱
- ۴-۵-۱-۴- دیدگاه کارکردگرایی ۱۵۱
- ۴-۵-۱-۵- دیدگاه توسعه‌پایدار ۱۵۱
- ۴-۵-۱-۶- دیدگاه عملکردگرایی ۱۵۳
- ۴-۵-۱-۷- دیدگاه ساماندهی استخوان‌بندی اصلی شهر ۱۵۳
- ۴-۶-۱- نظریه ادراک بصری و سیمای شهر ۱۵۳
- ۴-۷-۱- نگرش سیستمی ۱۵۴
- ۴-۸-۱- نگرش تلفیقی و جامع‌نگری جغرافیایی ۱۵۴
- ۴-۹-۱- انواع مرمت بافت‌های فرسوده شهری در جهت زیباسازی شهری ۱۵۵

۱۵۵	۴-۹-۱- بهسازی
۱۵۶	۴-۹-۲- نوسازی
۱۵۶	۴-۹-۳- بازسازی
۱۵۷	۴-۱۰-۱- پارادایم‌های نظریه مرمت شهری در جهت زیباسازی شهری
۱۵۷	۴-۱۰-۱- مداخله تجددگرایان
۱۵۷	۴-۱۰-۲- مداخله فرهنگ‌گرایانه
۱۵۸	۴-۱۰-۳- مداخله فراتجدگرایانه
۱۵۸	۴-۱۰-۴- مداخله مردم‌گرایانه
۱۵۸	۴-۱۱-۱- انواع مداخلات در بافت‌های شهری در جهت زیباسازی شهری
۱۵۸	۴-۱۱-۱- روش حفاظتی و بهداشتی
۱۵۹	۴-۱۱-۲- روش حفاظتی-تزیینی
۱۵۹	۴-۱۱-۳- روش بازسازی شهری
۱۵۹	۴-۱۱-۴- روش مداخله وضع موضوعی
۱۶۰	۴-۱۲- شهر زیبا
۱۶۲	۴-۱۳- طرح‌ریزی شهری
۱۶۴	۴-۱۴- خصوصیات عمده‌ی طراحی شهری
۱۶۵	۴-۱۵- مبلمان شهری
۱۶۸	۴-۱۶- تجربیات مبلمان شهری
۱۷۱	۴-۱۷- طراحی محیطی پیشگیری از جرم
۱۷۱	۴-۱۸- راهبردهای طراحی محیطی پیشگیری از جرم در فضاهای شهری
۱۷۳	فصل پنجم: اصول و مبانی طرح آماده‌سازی زمین و برنامه‌ریزی شهری
۱۷۳	۵-۱- مقدمه
۱۷۵	۵-۲- اهمیت زمین شهری
۱۷۷	۵-۳- طرح آماده‌سازی زمین
۱۸۰	۵-۴- پیامدهای مثبت و منفی طرح‌های آماده‌سازی زمین
۱۸۱	۵-۵- اهداف طرح آماده‌سازی زمین
۱۸۲	۵-۶- مراحل و شرح خدمات طرح آماده‌سازی اراضی
۱۸۳	۵-۷- فرآیند تهیه طرح‌های آماده‌سازی زمین
۱۸۳	۵-۷-۱- مکان‌یابی جهت تعیین حوزه‌های مسکونی

- ۱۸۴..... ۵-۷-۲- تهیه طرح آماده‌سازی
- ۱۸۴..... ۵-۷-۳- اجرای طرح آماده‌سازی
- ۱۸۴..... ۵-۷-۴- واگذاری زمین
- ۱۸۴..... ۵-۸- طراحی تفکیک اراضی شهری
- ۱۸۷..... ۵-۹- تفکیک اراضی شهری
- ۱۸۹..... ۵-۱۰- اشکال تفکیک زمین شهری
- ۱۸۹..... ۵-۱۱- تفکیک اراضی و استفاده از اراضی شهری
- ۱۹۰..... ۵-۱۲- انواع زمین شهری
- ۱۹۰..... ۱-۱۲-۱- زمین شهری اصلاح نشده
- ۱۹۰..... ۵-۱۱-۲- زمین‌های اصلاح شده یا توسعه نیافته
- ۱۹۱..... ۵-۱۳- سیاست‌های زمین شهری
- ۱۹۲..... ۵-۱۴- سیاست‌های زیرربر عرضه زمین شهری
- ۱۹۲..... ۵-۱۴-۱- ملی کردن زمین
- ۱۹۳..... ۵-۱۴-۲- ایجاد بانک زمین
- ۱۹۳..... ۵-۱۵- سیاست‌های مؤثر بر قضا زمین شهری
- ۱۹۳..... ۵-۱۵-۱- کنترل قیمت زمین
- ۱۹۳..... ۵-۱۵-۲- مالیات بر زمین
- ۱۹۳..... ۵-۱۵-۳- سیاست آماده‌سازی زمین
- ۱۹۴..... ۵-۱۶- سیاست‌های زمین شهری در ایران
- ۱۹۹..... ۵-۱۷- مفهوم کاربری اراضی شهری
- ۲۰۱..... ۵-۱۸- برنامه‌ریزی کاربری زمین شهری
- ۲۰۲..... ۵-۱۹- دیدگاه‌ها و نظریه‌های برنامه‌ریزی کاربری زمین
- ۲۰۳..... ۵-۱۹-۱- نظریه نقش اجتماعی زمین
- ۲۰۴..... ۵-۱۹-۲- نظریه نقش اقتصادی زمین
- ۲۰۴..... ۵-۱۹-۳- نظریه نقش طبیعی زمین
- ۲۰۴..... ۵-۱۹-۴- نظریه نقش کالبدی زمین
- ۲۰۵..... ۵-۱۹-۵- دیدگاه برنامه‌ای
- ۲۰۵..... ۵-۱۹-۶- دیدگاه ساماندهی زمین
- ۲۰۶..... ۵-۱۹-۷- دیدگاه کارکردگرایی زمین (کارایی شهری)

- ۵-۱۹-۸- دیدگاه پست مدرنیسم..... ۲۰۷
- ۵-۱۹-۹- دیدگاه رفاه اجتماعی و کیفیت زندگی..... ۲۰۸
- ۵-۱۹-۱۰- دیدگاه جامعه‌شناختی و روان‌شناسی..... ۲۰۹
- ۵-۱۹-۱۱- دیدگاه اکولوژیکی..... ۲۰۹
- ۵-۱۹-۱۱-۱- جای پای بوم‌شناختی (EF) و مازاد ظرفیت تولید طبیعی سرزمین (SB)..... ۲۱۱
- ۵-۱۹-۱۱-۲- شاخص پایداری محیط‌زیست (ESI)..... ۲۱۴
- ۵-۱۹-۱۱-۳- شاخص عملکرد محیط‌زیست (EPI)..... ۲۱۵
- ۵-۱۹-۱۱-۴- شاخص آسیب‌پذیری محیط‌زیست (EVI)..... ۲۱۵
- ۵-۲۰- اهداف برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری..... ۲۱۷
- ۵-۲۱- معیارها و لازم‌الاجرا برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری..... ۲۱۹
- ۵-۲۲- فرآیند برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری..... ۲۲۰
- ۵-۲۲-۱- مراحل فرآیند برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری..... ۲۲۰
- ۵-۲۲-۱-۱- تدوین اهداف جزئی کلی..... ۲۲۰
- ۵-۲۲-۱-۲- شناخت وضع موجود و ویژگی‌های آن (مطالعات جمعیتی، اقتصادی، کالبدی و غیره)..... ۲۲۰
- ۵-۲۲-۱-۳- تجزیه و تحلیل وضع موجود و پیش‌بینی نیازها..... ۲۲۱
- ۵-۲۲-۱-۴- تحلیل تخصیص اراضی و طراحی برنامه‌های کاربری اراضی شهری..... ۲۲۱
- ۵-۲۲-۱-۵- تجزیه و تحلیل سناریوهای ارائه شده و ارزیابی آنها..... ۲۲۱
- ۵-۲۲-۱-۶- انتخاب مناسب‌ترین سناریو و اجرای آن..... ۲۲۱
- ۵-۲۲-۱-۷- نظارت بر حسن اجرای برنامه و در صورت نیاز بازبینی برنامه‌ها..... ۲۲۲
- ۵-۲۳- انواع طرح‌های کاربری زمین..... ۲۲۳
- ۵-۲۳-۱- طرح کلی (۱۹۵۰)..... ۲۲۳
- ۵-۲۳-۲- طرح کاربری زمین (دهه ۱۹۶۰)..... ۲۲۳
- ۵-۲۳-۳- طرح طبقه‌بندی زمین؛ نقشه اولویت‌های توسعه (دهه ۱۹۶۰)..... ۲۲۳
- ۵-۲۳-۴- طرح سیاست‌گذاری شهری؛ طرح چارچوب سیاست‌گذاری (دهه ۱۹۷۰)..... ۲۲۳
- ۵-۲۳-۵- طرح مدیریت توسعه (دهه ۱۹۸۰)..... ۲۲۴
- ۵-۲۳-۶- طرح ترکیبی (دهه ۱۹۹۰)..... ۲۲۴
- ۵-۲۴- تجربه کشورها در زمینه برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری..... ۲۲۴

- ۲۲۴..... ۵-۲۴-۱- انگلستان
- ۲۲۶..... ۵-۲۴-۲- فرانسه
- ۲۲۶..... ۵-۲۴-۳- ایالات متحده امریکا
- ۲۲۸..... ۵-۲۴-۴- ژاپن
- ۲۲۸..... ۵-۲۴-۵- ایران
- ۲۲۹..... ۵-۲۴-۱- ارزیابی کاربری اراضی شهری در ایران
- ۲۳۱..... ۵-۲۵-۲- تعاریف و طبقه‌بندی شهرهای جدید
- ۲۳۱..... ۵-۲۵-۱- شهرهای جدید مستقل
- ۲۳۲..... ۵-۲۵-۲- شهرهای جدید اقماری
- ۲۳۲..... ۵-۲۵-۳- شهرهای جدید پیوسته
- ۲۳۳..... ۵-۲۶-۲- سابقه شهرهای جدید در جهان
- ۲۳۴..... ۵-۲۷-۲- سابقه شهرهای جدید در ایران
- ۲۳۷..... ۵-۲۷-۱- تجربه‌های موفق شهرهای جدید در ایران
- ۲۴۱..... **فصل ششم: مطالعات طبیعی و انسانی جهت بررسی شهر**
- ۲۴۱..... ۶-۱- مقدمه
- ۲۴۲..... ۶-۲- نقش عوامل طبیعی در توسعه شهری
- ۲۴۶..... ۶-۲-۱- کاربرد مطالعات ژئومورفولوژی در توسعه شهری
- ۲۴۹..... ۶-۲-۱-۱- عوامل زمین‌شناختی (ژئولوژیکی)
- ۲۵۲..... ۶-۲-۲- کاربرد مطالعات توپوگرافیک در توسعه شهری
- ۲۵۵..... ۶-۲-۳- کاربرد مطالعات زمین‌شناسی در برنامه‌ریزی شهری
- ۲۵۹..... ۶-۲-۳-۱- لغزش
- ۲۶۲..... ۶-۲-۳-۲- ریزش
- ۲۶۲..... ۶-۲-۳-۳- نشست زمین
- ۲۶۳..... ۶-۲-۳-۴- مخروط افکنه
- ۲۶۴..... ۶-۲-۳-۵- دشت سیلابی
- ۲۶۴..... ۶-۲-۳-۶- ایستایی خاک
- ۲۶۵..... ۶-۲-۳-۷- محیط‌زیست
- ۲۶۶..... ۶-۲-۴- عوامل آب‌شناختی (هیدرولوژی)
- ۲۶۹..... ۶-۲-۴-۱- شناخت آب‌های سطحی

- ۲۷۰..... ۶-۲-۴-۲- شناخت آب‌های زیرزمینی
- ۲۷۱..... ۶-۲-۵- کاربرد مطالعات اقلیمی در برنامه‌ریزی شهری
- ۲۷۲..... ۶-۲-۵-۱- درجه‌ی حرارت
- ۲۷۴..... ۶-۲-۵-۲- ریزش‌های جوی (باران، برف، تگرگ)
- ۲۷۴..... ۶-۲-۵-۳- رطوبت هوا
- ۲۷۵..... ۶-۲-۵-۴- باد
- ۲۷۶..... ۶-۲-۵-۵- تابش آفتاب
- ۲۷۷..... ۶-۲-۵-۶- فشار هوا
- ۲۷۷..... ۶-۳-۳- عوامل انسانی
- ۲۷۷..... ۶-۳-۱- عوامل اجتماعی و فرهنگی
- ۲۷۸..... ۶-۳-۲- عوامل جمعیتی
- ۲۸۱..... ۶-۳-۳- عوامل اقتصادی
- ۲۸۴..... ۶-۳-۴- راه‌ها و شبکه‌های ارتباطی
- ۲۸۶..... ۶-۳-۵- عمران ناحیه‌ای
- ۲۸۶..... ۶-۴- عوامل بازدارنده در توسعه‌ی "مدی" شهرها (شناخت موانع رشد و توسعه‌ی کالبدی شهرها)
- ۲۸۷..... ۶-۴-۱- موانع طبیعی (نقش عوارض طبیعی)
- ۲۸۹..... ۶-۴-۱-۱- کوه و تپه
- ۲۹۰..... ۶-۴-۱-۲- جنس خاک
- ۲۹۰..... ۶-۴-۱-۳- ارتفاعات
- ۲۹۰..... ۶-۴-۱-۴- اراضی پست
- ۲۹۱..... ۶-۴-۱-۵- رودخانه‌ها و آبراهه‌های طبیعی
- ۲۹۱..... ۶-۴-۱-۶- دریاها و دریاچه‌ها
- ۲۹۲..... ۶-۴-۱-۷- مانداب‌ها و باتلاق‌ها
- ۲۹۲..... ۶-۴-۱-۸- جنگل‌ها و پوشش‌های گیاهی
- ۲۹۳..... ۶-۴-۱-۹- باد
- ۲۹۳..... ۶-۴-۱-۱۰- زلزله
- ۲۹۴..... ۶-۴-۱-۱۱- سطح آب‌های زیرزمینی
- ۲۹۴..... ۶-۴-۲- موانع مصنوعی

- ۶-۴-۱- موانع مصنوعی مستقیم..... ۲۹۴
- ۶-۴-۲- موانع مصنوعی غیرمستقیم..... ۳۰۶
- ۶-۴-۳- محدودیت‌ها و موانع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی..... ۳۱۲
- ۶-۴-۴- امکانات رشد شهر..... ۳۱۴
- ۶-۴-۱- امکانات توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی شهر..... ۳۱۵
- ۶-۴-۲- تهیه‌ی نقشه‌ی امکانات و محدودیت‌های رشد شهری..... ۳۱۶
- ۶-۴-۳- تهیه‌ی گزارش امکانات و محدودیت‌های توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی شهر..... ۳۱۸
- منابع..... ۳۲۱
- واژه‌نامه..... ۳۵۷
- واژه‌نامه‌ی انگلیسی به فارسی..... ۳۵۷
- واژه‌نامه‌ی فارسی به انگلیسی..... ۳۶۲

پیشگفتار

شهر به عنوان پدیده‌ای پیچیده و پویاست که در گذر زمان همواره دچار تحولانی کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و حتی سیاسی و فرهنگی می‌شود. چنین تحولات وسیعی متأثر از رشد گسترده جمعیت شهری است؛ چنان که به دلیل از جنگ جهانی دوم، یکی از مهم‌ترین مشکلات به وجود آمده در کشورهای در حال توسعه، رشد و توسعه متاباز و ناهمگون شهرنشینی بوده است. پیامد چنین رشد انفجاری جمعیت شهرنشین، به پیرایش ابدی گسترده فقر شهری منجر گردیده است. در بسیاری موارد، ظهور چنین پدیده‌ای در نتیجه مهاجرت ستره روستایی و یا حتی شهرهای کوچک و متوسط به کلانشهرها بوده است. بنابراین، در نتیجه چنین رشد نامتجانمی، مدیریت شهری به علت فقدان منابع و زمان لازم برای پاسخگویی به نیازهای فزاینده شهروندان دچار معضلی گردیده که راهی از آن را تنها در چارچوب راه‌حل‌های نوین می‌توان جستجو کرد. طرح مفاهیم نوین چون توانمندسازی، مشارکت، حکمرانی خوب شهری، توسعه پایدار، رقابتی نمودن شهرها، برنامه‌ریزی استراتژیک، برنامه‌ریزی محله محور و غیره، نشان‌دهنده موجی نوین در تفکر برنامه‌ریزی شهری است.

جمعیت جهان به طور روزافزونی به سوی شهری شدن گام برمی‌دارد، به طوری که از سال ۲۰۰۸ به بعد بیش از نصف جمعیت جهان در نواحی شهری زندگی می‌کنند.

شهر به عنوان واقعیتهای جغرافیایی، اقتصادی، سیاسی و جامعه‌شناختی در هر دوره‌ای از رشد و تحول خود از هر کدام از این عوامل تأثیر پذیرفته و بر هر کدام از آنها تأثیر گذاشته است. پیچیدگی هر یک از این عوامل خود موجب پیچیدگی شهر به عنوان تبلور فضائی آنها بوده است. مطمئناً زمان دادن و نظم بخشیدن به شهر و چگونگی رشد و تحول آن نیازمند شناخت شهر و مسائل شهری و تدوین برنامه‌ریزی برای آن می‌باشد.

با توجه به عنوان این کتاب که مبانی برنامه‌ریزی شهری است سعی شده است براساس سرفصل درس مبانی برنامه‌ریزی شهری از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای دانشجویان دوره کارشناسی رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری تدوین شود.

کتاب شامل شش فصل است. در فصل اول به برنامه‌ریزی و انواع آن از نظر سطوح زمانی، مکانی، سطوح برنامه‌ریزی، هدف و موضوعی و محتوایی پرداخته شده است.

فصل دوم، مفاهیم و کلیات برنامه‌ریزی شهری است. در این فصل مفاهیم پایه و اساسی و اصول برنامه‌ریزی شهری آورده شده و سعی شده از آخرین دیدگاه‌ها، پارامترها و اصول اساسی برنامه‌ریزی شهری پرداخته شود.

فصل سوم؛ الگوهای توسعه‌ی کالبدی و نظریه‌های ساخت شهر و برنامه‌ریزی شهری با دیدی نقدانه و تحلیلی پرداخته شده است.

فصل چهارم کتاب زیبایی‌شناسی در برنامه‌ریزی شهری است. در این جا نگرش و دیدگاه‌های مختلف در زمینه زیباسازی شهری، انواع مرمت بافت‌های فرسوده شهری در جهت زیباسازی شهری، طرح‌ریزی شهری، مبلمان شهری و راهبردهای طراحی محیطی پیشگیری از جرم در فضاهای شهری از موضوعات و دیدگاه‌های نو در حوزه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری هستند که به طور مفصل به آن‌ها پرداخته شده است.

فصل پنجم، اصول و مبانی طرح آماده‌سازی زمین و برنامه‌ریزی شهرهای جدید است. در این فصل به موضوعاتی شامل: طراحی تفکیک اراضی شهری، سیاست‌های مؤثر بر عرضه و تقاضای زمین شهری، سیاست‌های زمین در ایران، دیدگاه‌ها و نظریه‌های برنامه‌ریزی کاربری زمین، مراحل فرآیند برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری، انواع طرح‌های کاربری زمین، تجربه کشورها در زمینه برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری در دنیا و ایران، کاربری اراضی شهری در ایران پرداخته شده است.

و در نهایت در فصل ششم، جهت‌گیری و برنامه‌ریزی شهری، مطالعات طبیعی و انسانی شهرها آورده شده است. نقش عوامل طبیعی در توسعه‌ی شهری، کاربرد مطالعات ژئومورفولوژی، توپوگرافیک، زمین‌شناسی و اقلیمی در توسعه و برنامه‌ریزی اراضی شهری، عوامل انسانی، عوامل اجتماعی و فرهنگی، موانع مصنوعی مستقیم و غیرمستقیم، عوامل اثرگذار در توسعه‌ی کالبدی شهرها (شناخت موانع رشد و توسعه‌ی کالبدی شهرها) و محدودیت‌ها و موانع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از جمله موارد مهم و مطرح در بحث مطالعات طبیعی و انسانی جهت برنامه‌ریزی شهرها هستند. هم‌چنین این کتاب می‌تواند برای دانشجویان رشته شهرسازی و محققان و پژوهشگران حوزه برنامه‌ریزی شهری و برنامه‌ریزی منطقه‌ای مورد استفاده قرار گیرد.

این کتاب می‌تواند منبع مناسبی برای دانشجویان کارشناسی رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، شهرسازی و سایر علوم مرتبط با شهر هم‌چنین کارشناسان و محققان حوزه مطالعات شهری باشد. جا دارد از کارشناسان محترم سازمان جهاد دانشگاهی تهران سرکار خانم امامی و خانم حسینی زاده که برای چاپ این کتاب زحمات زیادی کشیدند و تلاش نمودند این کتاب هر چه بهتر و سریع‌تر مراحل چاپ و انتشار را طی کند، تشکر می‌کنم. از نظرات و راهنمایی‌های ارزنده داوران و ویراستاران علمی کتاب سپاسگزاری می‌نمایم. در نهایت از سرکار خانم قزلو که صفحه‌آرایی کتاب را برعهده داشتند قدردانی می‌نمایم.

دکتر سعید ملکی

دانشیار دانشگاه شهید چمران اهواز

۱۳۹۶